

O'ZMU XABARLARI

ВЕСТНИК НУУЗ

АКТА NUUZ

**MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETI ILMIY JURNALI**

**JURNAL
1997 YILDAN
CHIQA
BOSHLAGAN**

**2023
1/3/1**

**Ijtimoiy-
gumanitar
fanlar turkumi**

Bosh muharrir:

MADJIDOV I.U. – t.f.d., professor.

Bosh muharrir o'rinbosari:

ERGASHOV Y.S. – f-m.f.d., professor.

Tahrir hay'ati:

Sagdullayev A.S. – t.f.d., akademik.

Ashirov A.A. – t.f.d., prof.

Balliyeva R. – t.f.d., prof.

Malikov A.M. – t.f.d., prof.

Yusupova D.Y. – t.f.d., prof.

Murtazayeva R.H. – t.f.d., prof.

Mo'minov A.G. – s.f.d., prof.

Nishonova O.J. – f.f.d., prof.

Abdulayeva N.B. – f.f.d., prof.

Madayeva Sh.O. – f.f.d., prof.

Tuychiyev B.T. – f.f.d., prof.

Utamuradov A. – f.f.n., prof.

Muxammedova D.G. – psix.f.d., prof.

Boltaboyev H. – fil.f.d., prof.

Rahmonov N.A. – fil.f.d., prof.

Shirinova R.X. – fil.f.d., prof.

Siddiqova I.A. – fil.f.d., prof.

Sa'dullayeva N.A. – fil.f.d., dots.

Arustamyan Y.Y. – fil.f.d., dots.

Pardayev Z.A. – fil.f.f.d., PhD.

Mas'ul kotib: **PARDAYEV Z.A.**

TOШKEHT – 2023

MUNDARIJA

Tarix

Akramov D. Sovet boshqaruvi davrida o'qituvchilar tayyorlash tizimi.....	4
G'ulomov I. O'zbekiston SSRda demografik siyosat (1937-yilda o'tkazilgan aholini ro'yxatga olish tadbiri misolida).....	8
Latipov J. Xitoydagi Lyao sulolasining "Shimoliy-janubiy sulolalar" muvozanati shakllanishidagi o'rni	11
Nazarova D. Uy muzeylarining shakllanishi va rivoji	15
Parmonov Sh. Shahrisabz bekligi Amir Haydar va Amir Nasrullo davrida	18
Savriev J. Qosim Shayx Azizon yodgorlik majmuasi qurilishi tarixiga ayrim chizgilar	23
Xolikulova X. Imkoniyati cheklangan shaxslarni jamiyatga moslashtirishda nodavlat notijorat tashkilotlarning tutgan o'rni	26
Falsafa. Pedagogika. Psixologiya. Metodika. Sotsiologiya. Siyosiy fanlar. Islomshunoslik	
Abdisoatov E., Allanov O. Xorijiy mamlakatlar hududlarida amalga oshirilgan kiberhujumlar tendentsiyasi xususida.....	28
Abdullaeva Sh., Ergasheva M. B.Blum taksonomiyasi asosida pisa tabiiy-ilmiy savodxonlik darajalarini pedagogik jarayonga tatbiq etish	31
Alimatova N. Ta'lim sifati va raqobatbardoshlik.....	34
Arapbayeva D. Oiladagi inqirozlar va ularning namoyon bo'lishi.....	38
Axmedov X. Boshqaruv kadrlarini tayyorlash – davr talabi	41
Axmedova M. Kredit modul tizimida OTMda tilshunoslik fanlari uchun o'quv topshiriqlarini takomillashtirishning pedagogik, lingvodidaktik zaruriyatlari	45
Axmedova U. Ta'lim jarayonida talabalarning kreativlik qobiliyatini loyiha texnologiyasi orqali rivojlantirish samaradorligi	48
G'ofirov M. Bo'lajak muhandislarni umumkasbiy tayyorgarligini modulli o'qitish asosida rivojlantirishning pedagogik texnologiyalari, tamoyillari.....	51
Jo'raqulov F. Mahalliy davlat hokimiyati tizimini isloh etishning demokratik xususiyatlari va milliy jihatlari	54
Zarifbaeva Sh. Global axborot-psixologik xavfsizlik texnologiyalarining nazariy-metodologik asoslari	59
Ikramova D., Avazmetova I. Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'sishi va rivojlanish davrlari	63
Имомов М. Влияние факторов окружающей среды на качество жизни и здоровье студенческой молодежи	66
Kambarov A., Jabbarov Z. Globallashuv sharoitlari biologik (bakteriologik) qurollarning shikastlovchi ta'siri va oqibatlarini.....	69
Karimjonova F. Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini shaxsga yo'naltirilgan ta'lim orqali ijodiy faoliyatga tayyorlash tizimi	72
Karimov B. Integrativ uzviylik - bo'lajak mutaxassislarni normativ-metrologik vakolatini shakllantirish omili.....	75
Karimov F. O'rta yoshdagi 45-60 yoshli erkaklar uchun jismoniy tayyorgarlikni hisobga olgan holda sog'lomlashtiruvchi mashqlar jamlanmasini ishlab chiqish	77
Karimova K. Boshlang'ich sinf matematika darslarida palindrom sonlar bilan ishlash	80
Kenjayev Z. Turmush tarzi: yoshlarning siyosiy faolligi va huquqiy madaniyatini yuksaltirish istiqbollari.....	83
Qarshiboeva G. Suitsidentlar shaxsini o'rganish usullari.....	86
Qurbonova Z. Globallashuv sharoitida talabalarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi tizimini takomillashtirishda Mahmud az-Zamaxshariy ta'limotidan foydalanish ("Atvoq uz-zahab fi-l-mavoi'z va-l-xutab" asari misolida).....	89
Mavlonova N. Fizikani o'qitishda kompetentli yondashuv asosida integratsiyasini amalga oshirish.....	92
Mo'minov A. Malakali gandalbolchilarda to'p otish aniqligi va uni ta'minlovchi asosiy koordinatsion qobiliyatlarni shakllantirish tajribasi	95
Musoyeva A. The significance of research competence for pre-service and in-service teacher educators	99
Muxiddinova N. Modul-kredit tizimi sharoitida bo'lajak pedagoglarni kasbiy kompetentligini shakllantirishning ahamiyati	102
Navruzov R., Jabbarov Z., Iminjanov M. Geografik axborot tizimlarini qurolli kuchlarda qo'llash istiqbollari	105
Negova F. ESP is a learner-centered approach to teaching english as a foreign or second language	108
Nematova D. Turkiyada aholini kambag'allik darajasiga tushib qolmasligi uchun qilinadigan chora tadbirlar	111
Nosirova D. Talabalarining kasbiy kompetentligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish	114
Nurullayeva Sh. Muammoli ta'lim texnologiyalaridan boshlang'ich ta'lim jarayonida foydalanish imkoniyatlari.....	117
Olimjonova S. The ways of developing speaking skills for elementary level	120
Otaqulov O., Nasriddinov O., Isomiddinova O. O'quv jarayonida Maple dasturidan foydalanib, Bernulli tenglamasini yechish	123
Ravshanov L. Komandirlarda ijobiy imij shakllanishining ijtimoiy-psixologik determinantlari.....	126
Rajapova E. Yangi O'zbekistonda yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishning milliy-hududiy xususiyatlari.....	129
Raupova M. Bo'lajak o'qituvchilarni huquqiy ijtimoiylashtirishning pedagogik asoslari	132
Raximova G. Boshlang'ich ta'limda matematik va tabiiy fanlar ta'limi sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqot(TIMSS).....	135
Raxmatillaev M., Roziboev M. Sport o'yinlari fakulteti umumiy bosqich talabalarining gandalbol sport turi bo'yicha jismoniy texnik-taktik tayyorgarlik darajasini tekshirish	138
Ruzmetova M. Biznes ingliz tilini o'qitishda kommunikativ-kognitiv hamda kommunikativ-kumulyativ metodlar tadbiri	141
Sadikova U. Amaliyotchi psixologlarning kasbiy kompetensiyasining yoritilishi.....	144
Sayfilloyev A., Sayfilloyeva Sh. Improving the methodology of primary school students' mastery activities	147
Salomova G. Bo'g'imli qisqartmalar ingliz va o'zbek tillari misolida	151
Султонова С. Особенности коммуникативного подхода к работе с текстом на уроках русского языка как иностранного в узбекских группах	154
Tagaymuratova G. Bioetika va deontologiya masalalari kecha va bugun	158

To'rayev R. Web dasturlashni o'rgatuvchi elektron muhitni yaratish bosqichlari.....	162
To'rahonova B. Bo'lajak pedagog-psihologlarni kasbiy tayyorlashda ma'naviy-axloqiy tarbiya tamoyillari	165
Turgunova N. Yoshlarga oid davlat siyosatining ilmiy-nazariy asoslari.....	168
Tursunov A. Harakatli o'yinlarni kelib chiqishi tarixi, turkumlari va pedagogik ahamiyati	171
Umarjonov S. "Ishoralar va tanbehlar" asariga Fahridin Roziyning sharhi.....	174
O'rinova D. Chet tilini o'qitishda zamonaviy pedagogik metodlar va o'yinli platformalardan unumli foydalanish.....	178
Usmonova M., Abdubannonova N. O'quvchilarida kreativ qobiliyatni rivojlantirishning didaktik asoslari.....	182
Xakimov A. Covid-19 infeksiyasi oqibatlarini va gerontologik muammolar.....	185
Xalikova L. Ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar vositasida talabalarning dunyoqarashini rivojlantirish usullari	188
Xalikova L. Ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar vositasida talabalarning dunyoqarashini rivojlantirish usullari	188
Xasanova G. Oliy ta'lim muassasasi o'qituvchilarining pedagogik qobiliyatini shakllantirishning metodologik asoslari..	191
Xasanova M. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini kompozitsiya qonuniyatlarini o'qitish mazmunining asosiy komponentlari	194
Xurramov A. Ta'limda raqamli texnologiyalar	197
Hamidova D. Maktabgacha yoshdagi bolalarda musiqa va o'yin faoliyati orqali insonparvarlik xususiyatlarini tarbiyalash yo'llari	201
Shakarboeva Sh. Bo'lg'usi o'qituvchi faoliyatiga xos bo'lgan kasbiy psixologik xususiyatlari.....	204
Shivoqova M. Maktabgacha yoshdagi bolalarda tabiat va ilm-fan markazlari orqali kongnitiv qiziqishlarni rivojlantirish	207
Shodiyeva G. Talabalarning tabiiy geografiyaga oid kompetentligini rivojlantirish modeli	210
Shonazarov J. Davlat xizmatchisining axloqiy qiyofasi	214
Shohobutdinova D. Komizmning falsafiy talqini.....	217
Yusupova Sh. Chet tilini onlayn kurslardan foydalanib, o'qitishda Swot-tahlil metodini loyihalashtirish.....	220
Filologiya	
Abdurahmonov X. O'zbek tilshunosligi tarixida mavhum otlarning o'rganilishi va ularning ahamiyati	223
Amirova Sh. Maqol-nutq birligi sifatida.....	226
Artikov A. The problem of economy of linguistic means in the uzbek language	228
Atabekova F. The concept of realia in linguistics and translation theory	232
Begmatova R. Nemis va o'zbek madaniyatlararo muloqotda kooperatsiyaga erishishda ko'z aloqasi taktikasidan foydalanish zarurati.....	235
Бурбекова III. Особенности взглядов европейских ученых на развитие жанра журналистского расследования	238
Ganiyeva Sh. Leksik va sintaktik frazeologizmlar	241
Ismatullayeva I. Kontsept tushunchasining hozirgi zamon lingvistikasidagi o'rni	244
Калниязов Е. Лингвокультурологические особенности гостеприимства в английской и русской паремиологической картине мира	247
Juraeva N. O'zbek tilidagi otli birikmalarning formal modellarini ishlab chiqishning nazariy va amaliy asoslari	251
Mahmudova Z. The process of borrowing and its influence on the development of the language	255
Murodova D. Kuper hindulari kupershunoslar talqinida	258
Narxodjayeva X. Rasmiy muloqot matnida intensiyaning ifodalanish usullari.....	263
Rustamova X. Meri Oliver ijodida ruhiy va jismoniy izzat in'ikosi	267
Salomova G. Bo'g'imli qisqartmalar ingliz va o'zbek tillari misolida	270
Safarova F. O'zbek tilida ba'zi gastronomik nomlarning tarixiy va semantik qatlami.....	273
Tulyaganova N., Yusupova Sh. Types of literary and non-literary vocabulary of the english and uzbek languages	276
Hayotova D. Konsept va tushuncha munosabati.....	279
Xudoyev S. Topishmoq matnining sintaktik xususiyatlari (o'zbek-nemis topishmoqlari misolida)	282
Xusainova Z. Bpe algoritmi asosida tokenizatsiya jarayonini amalga oshirish	285
Ergashev A. Saidbek Hasanovning hayot yo'li va faoliyati.....	288

Anvar XURRAMOV,
ChDPU, Informatika va axborot texnologiyalari kafedrası v.v.b. dosenti
E-mail: anvar7277@uamail.uz

ChDPU v.v.b.dosenti A.X.Boymurodov taqrizi asosida

TA'LIMDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR

Annotasiya

Maqolada raqamli ta'lim texnologiyalari muhokama qilinadi, ular orasida bulutli texnologiyalar, mobil makon, veb-kvestlar, onlayn kurslar va o'yinlashtirish kabilar ajralib turadi. Texnologiyalarning funktsiyalari ochib berilgan: boshqaruv, ta'lim va kommunikativ. Maqolaning maqsadi – ta'lim sohasida raqamli texnologiyalarning mohiyatini ochib berish va ularning afzalliklarini aniqlash, jumladan ko'rish, foydalanish imkoniyati, talabalarning individual qobiliyatlariga e'tibor berish. Ta'lim sohasida turli raqamli texnologiyalar o'quvchilarni har tomonlama rivojlantirish, ularning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish, o'qishga bo'lgan motivatsiyasini oshirish, shuningdek, o'qituvchilar ishini soddalashtirish va qulaylashtirishga qaratilgan. Ta'lim sohasida raqamli ta'lim texnologiyalari ta'lim jarayoni samaradorligi va samaradorligini oshirishning zarur sharti ekanligi ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: raqamli texnologiyalar, innovatsion texnologiyalar, motivatsiya, mobil maydon, veb-kvest, onlayn kurs, gamifikatsiya, ta'lim maydoni, internet resurslari, onlayn ta'lim, akademik ish, talaba, o'qituvchi.

ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация

В статье рассматриваются цифровые технологии обучения, в том числе облачные технологии, мобильное пространство, веб-квесты, онлайн-курсы, геймификация. Раскрываются функции технологий: управленческая, обучающая и коммуникативная. Цель статьи – раскрыть сущность цифровых технологий в сфере образования и определить их преимущества, в том числе наглядность, доступность, внимание к индивидуальным способностям учащихся. В сфере образования различные цифровые технологии направлены на всестороннее развитие учащихся, развитие у них практических навыков, повышение их мотивации к учебе, а также упрощение и облегчение труда педагогов. В сфере образования показано, что цифровые образовательные технологии являются необходимым условием повышения эффективности и результативности образовательного процесса.

Ключевые слова: цифровые технологии, инновационные технологии, мотивация, мобильное пространство, веб-квест, онлайн-курс, геймификация, образовательное пространство, интернет-ресурсы, онлайн-образование, учебная работа, студент, преподаватель.

DIGITAL TECHNOLOGIES IN EDUCATION

Annotation

The article deals with digital learning technologies, including cloud technologies, mobile space, web quests, online courses, gamification. The functions of technologies are revealed: managerial, educational and communicative. The purpose of the article is to reveal the essence of digital technologies in the field of education and determine their advantages, including visibility, accessibility, attention to the individual abilities of students. In the field of education, various digital technologies are aimed at the comprehensive development of students, the development of their practical skills, increasing their motivation for learning, as well as simplifying and facilitating the work of teachers. In the field of education, it is shown that digital educational technologies are a necessary condition for improving the efficiency and effectiveness of the educational process.

Key words: digital technologies, innovative technologies, motivation, mobile space, web quest, online course, gamification, educational space, Internet resources, online education, academic work, student, teacher.

Kirish. Muammoni umumiy ma'noda bayon qilish va uning muhim ilmiy va amaliy muammolar bilan bog'lanishi. Ta'lim sohasida raqamli texnologiyalarni rivojlantirish kasbiy ta'limning yetakchi maqsadi bo'lib, bu talabalarning yuqori malakali mutaxassis bo'lish yo'lida raqobatbardosh fazilatlarini rivojlantirish imkonini beradi. Shu munosabat bilan o'qituvchining vazifasi o'quvchining individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanish hisoblanadi. Zamonaviy mehnat bozori yuqori malakali kadrlar tayyorlash zaruriyatini yuzaga keltirdi, shu munosabat bilan ta'lim sohasida innovatsion texnologiyalardan foydalanish yangilanmoqda. Hozirda raqamli texnologiyalar bilan ishlash qobiliyatiga ega bitiruvchilar kerak. Ta'lim muassasasining ustuvor vazifalaridan biri talabaning nafaqat nazariy bilimlarni egallashi, balki axborot texnologiyalaridan foydalanish,

axborotni mustaqil ravishda ajratib olish va tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirishdir. Universitetlar yuqori texnologiyali darsliklar va darsliklar bilan bir qatorda raqamli texnologiyalarni keng yoyishlari kerak.

Raqamli ta'lim texnologiyalari - bu ko'rinishni ta'minlaydigan elektron tizimlardan foydalanishga asoslangan o'quv jarayonini tashkil etishning innovatsion usuli. Raqamli texnologiyalardan foydalanishdan maqsad o'quv jarayonining sifati, samaradorligini oshirish, shuningdek, talabalarni muvaffaqiyatli ijtimoilashtirishdan iborat. L.V.Shmelkovaning fikriga ko'ra, raqamli makonga mos keladigan shaxsning ustuvor fazilatlaridan biri bu odamning raqamli texnologiyalarga ega bo'lishi va ulardan professional faoliyatda foydalanish qobiliyatidir. S.S. Smirnov, E.L. Vartakova va M.I. Makseenko raqamlashtirishni o'quv

jarayonining boshqaruv, madaniy, xulq-atvor, shuningdek infratuzilmaviy tarkibiy qismi deb hisoblaydi.

Ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni rivojlantirish sabablari orasida ko'plab tadqiqotchilar yuklamaning kamayishi va mustaqil ishlar ulushining ko'payishini aniqlaydilar. Shu bois, ta'lim sifatini saqlab qolish va oshirish maqsadida talabalarning bilim olishidagi kamchiliklarni o'z vaqtida bartaraf etish maqsadida o'qituvchi va talabaning o'zaro hamkorligini ta'minlaydigan raqamli ta'lim texnologiyalari faol joriy etilmoqda.

Talabalarni tayyorlashda raqamli texnologiyalarning imkoniyatlari alohida qayd etilgan:

- topshiriqlarni bajarish va o'quv materiallarining harakatchanligini oshirish;

- talabalarining motivatsiyasini oshirish;

- o'quv jarayonini individuallashtirish;

- materiallarning ko'rinishini oshirish;

- o'qituvchidan tezkor fikr-mulohazalarni amalga oshirish;

- talabalarga topshiriqni bajargandan so'ng darhol natijalarga kirishni ta'minlash.

Raqamli texnologiyalar jamiyat hayotining ajralmas qismidir, shuning uchun olimlarning ta'kidlashicha, ular o'quv jarayoniga osongina integratsiya qilinadi, chunki talabalar o'z hayotlarida turli xil elektron vositalardan foydalanishga odatlangan va bu ularga turli xil texnologiyalar bilan ishlashni osonlashtiradi. Elektron vositalar va ma'lumotlarni osonroq qabul qilish va materiallarni o'zlashtirish imkoniyatini beradi. Raqamli texnologiyalar o'quv jarayonini differentsiallashtirish, uni har bir talabaning ehtiyojlariga mos ravishda qurish, tayyorgarlik darajasiga mos keladigan vazifalarni berish va shu bilan ta'lim sifatini oshirish imkonini beradi. Raqamli vositalardan foydalanish talabaning o'quv jarayonining faol sub'ekti aylanishi uchun sharoit yaratishga yordam beradi. Passiv idrokdan u faol harakatlarga o'tadi va vazifalarni bajarishga kiritiladi.

Maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalarni hal qilish kerak:

- ta'lim sohasida raqamli ta'lim texnologiyalarining rolini aniqlash;

- raqamli ta'lim texnologiyalarining asosiy turlarini va ularni o'quv jarayoniga qo'llashni ko'rib chiqish.

Birinchi va eng keng tarqalgan usul mobil telefondan global tarmoqqa kirish vositasi sifatida foydalanishdir. Elektron o'quv kurslari, testlar, amaliy topshiriqlar va qo'shimcha o'quv materiallari (chizmalar, fotosuratlar, ovoz va video fayllar) o'z ichiga olgan ixtisoslashtirilgan saytlarga kirishni tashkil qilish mumkin. Shuningdek, mobil telefonlar uchun ham versiyalari mavjud bo'lgan ICQ, QIP dasturlarida ta'lim maqsadlarida elektron pochta almashish va tezkor xabarlar almashish mumkin. Shunday qilib, o'qitishning barcha bosqichlarida talabaga axborot materiallarini uzatish, shuningdek, butun o'quv jarayonini nazorat qilish va paydo bo'lgan muammolarni hal qilishda yordam berish uchun ko'plab imkoniyatlar mavjud.

Olingan ilmiy natijalarni to'liq asoslagan holda tadqiqotning asosiy materialini taqdim etish. Raqamli texnologiyalarning asosiy turlari orasida quyidagilarni ajratib ko'rsatish mumkin: mobil ta'lim, bulutli texnologiya, onlayn kurslar, gamifikatsiya va veb-kvest. Endi mobil ta'lim texnologiyasi ta'lim sohasida eng ko'p talabga ega. Undan foydalanish tufayli eng qulay va samarali hamkorlik, bilim almashish imkoniyati mavjud. O'quv jarayoni sub'ektlari simsiz tarmoqlar, cho'ntak shaxsiy kompyuterining infraqizil funktsiyalaridan foydalangan holda masofadan turib material almashishlari, mobil qurilmalarni talabalar guruhiga o'tkazishlari mumkin. Bulutli texnologiyalar tarmoqqa qulay kirish imkoniyatiga ega, sizga katta hajmdagi ma'lumotlarni saqlash imkonini beradi va undan minimal boshqaruv

harakatlari bilan foydalanish imkonini beradi, ya'ni bulut ma'lumotlarni tarqatish, qayta ishlash va saqlash imkonini beradi. Shunday qilib, ushbu texnologiya tufayli o'qituvchilar va talabalar masofadan turib guruh, jamoaviy faoliyatni amalga oshirishlari mumkin. Misol uchun, uy guruhidagi tadqiqot loyihalari, hisobotlar, taqdimotlar yaratib, bir erda har bir talaba o'quv ishlarining o'z bo'limi uchun javobgardir, lekin ayni paytda boshqa bloklarni tahrirlashi va o'zgartirishi mumkin. Har bir talaba tomonidan kiritilgan o'zgarishlar umumiy hujjatga sinxronlashtiriladi. Bulutli texnologiya masofaviy ta'lim asosida qo'llanilishi mumkin. Masalan, o'qituvchi universitetning elektron tizimiga topshiriqlar, amaliy ishlar va boshqa yozma topshiriqlarni joylashtirishi mumkin, bunda talabaning vazifasi o'qituvchi tomonidan tuzilgan hujjatdagi mashqlarni bajarishdir. Bular quyidagi turdagi vazifalar bo'lishi mumkin: jadval yoki matndagi bo'shliqlarni to'ldirish, savollarga javob berish yoki fikrni davom ettirish. Ish davom etar ekan, o'qituvchi topshiriqlarni tekshiradi, chunki u hujjatga kirish huquqiga ega. Keyingi raqamli ta'lim texnologiyasi - bu talabalarga masofadan turib foydalanish uchun taqdim etiladigan onlayn kurslar. Ushbu texnologiyaning o'ziga xos xususiyati va afzalligi - bu shaxsga yo'naltirilgan yo'nalish. O'qitish talaba uchun qulay bo'lgan istalgan vaqtda amalga oshiriladi, talaba uchun eng qulay shaklda turli yo'nalishlarda malakali ta'lim olish imkonini beradi.

Onlayn ta'lim sinxron va asinxron ta'lim kabi ikki shaklda amalga oshirilishi mumkin. Sinxron ta'lim ma'lum bir vaqtda o'qituvchi va talaba o'rtasidagi darsni nazarda tutadi va asinxron ta'lim talabaning o'zi uchun qulay bo'lgan istalgan vaqtda o'rganishini anglatadi, ya'ni. O'qituvchi kursni ishlab chiqadi va uni Internet saytiga yuklaydi, talabalar esa taqdim etilgan material bilan tanishadilar va topshiriqlarni bajaradilar. Bu texnologiyaning afzalligi shundaki, o'quvchilar o'zlarining individual imkoniyatlaridan kelib chiqib, o'rganilayotgan materialni tushunish va yodlash uchun zarur bo'lgan vaqtni o'rganishga qancha vaqt ajratishi, shuningdek, mavzuni takrorlash uchun istalgan vaqtda o'tgan materialga qaytishi mumkin. Didaktik maqsadlarda raqamli texnologiya "o'yinlashtirish" qo'llaniladi, uning o'ziga xos xususiyati shundaki, o'quv materiali o'qituvchi tomonidan an'anaviy ma'ruzalarda efigra uzatilmaydi, balki talabalar tomonidan mustaqil ravishda olinadi. Bu ta'lim muassasasining ilmiy jarayoniga raqamli texnologiyalar va internet resurslaridan foydalanish va integratsiyalash hamda ularni qo'llash natijasida kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish imkonini beradi. Gamifikatsiya o'yin va ijtimoiy media texnologiyalari kombinatsiyasi orqali talabalarining tadqiqot faoliyatini tashkil qilish imkonini beradi. Gamifikatsiya har qanday murakkablik darajasidagi amaliy muammolarni hal qilishga qaratilgan raqobatbardosh va vizuallashtirilgan yondashuvni qo'llash orqali talabalarining motivatsiyasini oshirishga, o'quv va kognitiv faoliyatni faollashtirishga imkon beradi. Ushbu raqamli texnologiyadan foydalanish qidiruv faoliyatini rivojlantirishga yordam beradi, axloqiy tamoyillar, e'tiqodlar, o'zini o'zi qadrlash va boshqalar kabi ichki stimulyatorlar.

Internet resurslaridan foydalanish orqali rolli o'yinni tashkil qilish bilan muammoli vazifalar to'plamiga asoslangan raqamli veb-kvest texnologiyasidan foydalanish. Veb-kvest - bu o'quv jarayonini tashkil etishning innovatsion texnologiyasi bo'lib, o'quv fanining turli muammolarini qamrab oladi, masalaning noaniq echimini taklif qiladi. Bu texnologiya talabalarining mustaqilligini, ijodkorligini va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, shuningdek, talabalarining ishtiroqini oshirish va ularning ta'lim yutuqlarini oshirish vazifasini qo'yadi. Shunday qilib, ushbu texnologiya inklyuziv ta'limga asoslanadi, bunda o'quv jarayonining har bir sub'ekti shaxsiy texnik vositalardan, masalan, planshet, kompyuter, noutbuk, smartfon va boshqalardan foydalanish imkoniyatiga ega.

Ta'lim sohasidagi barcha raqamli texnologiyalar bir qator funktsiyalarni bajaradi, ularning asosiylari ta'lim, boshqaruv va kommunikativdir. Ta'lim o'quv amaliyotlarini aniqlash, ishlab chiqish, tahlil qilish, tarjima qilish, talabalar va o'qituvchilarning masofaviy malakasini oshirish orqali elektron ta'limni tashkil qilishni o'z ichiga oladi. Boshqaruv funktsiyasi akademik natijalarni hisobga olishni, ya'ni reytinglarni, jadvallarni, jadvallarni tuzishni, shuningdek, elektron materiallar va baholash vositalarini ishlab chiqishni o'z ichiga oladi. Kommunikativ funktsiya ta'lim maydoni sub'ektlarining tarmoq o'zaro ta'siri bilan tavsiflanadi, ya'ni. onlayn kurslar, vebinarlar, turli video konferentsiyalar, eshittirishlar va boshqalarni o'tkazish.

Raqamli o'qitish texnologiyasidan foydalanish inkor etilmaydigan afzalliklarga, masalan, vaqt va joydan qat'i nazar, o'qishni yakunlash. Biroq, bu o'qituvchilar uchun ko'plab muammolarni keltirib chiqaradi, masalan, yangi o'qitish usullarini boshqarish va o'zaro ta'sirdagi o'zgarishlar. Bir xil jismoniy makonda real vaqt rejimida va yuzma-yuz o'qitish uzoq vaqtdan beri an'anaviy o'qitish modeli bo'lib, universitet o'qituvchilarining kasbiy identifikatori ko'pincha asoslanadi. Raqamlashtirish tufayli o'qituvchining ish profilidagi o'zgarishlar shunchalik katta bo'ldiki, bu o'qituvchilarning tajribasini shubha ostiga qo'ydi va kasbiy shaxsni qayta shakllantirishni talab qildi. Turli xil o'quvchilar va o'rganish qiyinchiliklari, rasmiy o'qitish sifati mezonlari va bir vaqtning o'zida o'sib borayotgan talabalar soni bilan bog'liq ravishda kamayib borayotgan resurslar ham o'qituvchilarga bosimni yanada kuchaytiradi.

Ta'limda raqamli texnologiyalardan ko'proq foydalanishga qaramasdan, u bo'yicha tadqiqotlar texnologiyaga qonaltirilgan va u, masalan, o'qituvchilarning IT ko'nikmalari darajasini o'rgangan va raqamli ta'lim texnologiyasidan foydalanishning tarqalishi. Biroq, tadqiqotlar, ayniqsa, o'qituvchilarning raqamli o'qitish texnologiyasidan foydalanish tajribasini o'rganish zarurligini ta'kidlaydi.

O'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasi uning ish faoliyatidagi tajribaga erishishga qaratilgan, shuning uchun raqamli o'qitish texnologiyasi tushunchasi ma'lum raqamli o'qitish texnologiyalari bilan chegaralanib qolmaydi, balki keng tushuniladi. Bu o'qituvchi boshchiligidagi va raqamli texnologiyalarga asoslangan o'qitish, shuningdek, virtual imtihonlar va o'qitishni qo'llab-quvvatlash uchun turli xil ilovalardan foydalanishni anglatadi. Tadqiqot quyidagi savollarga javob beradi: Universitet o'qituvchilari raqamli o'qitish texnologiyasidan foydalanishning ko'payishi ularning tajribasi va kasbiy o'ziga xosligiga ta'sir qilganini qanday his qilishadi? Raqamli o'qitish texnologiyasi universitet o'qituvchilarining ish muhitida qanday aniq o'zgarishlarga olib keldi? Raqamli o'qitish texnologiyasi o'qituvchilarning rolini qanday o'zgartirdi? Ekspertiza, kasbiy shaxs va ish faoliyati muhitidagi ushbu o'zgarishlar identifikatsiya ishi va uning og'riqli nuqtalari orqali tekshiriladi.

Raqamli texnologiyalar joriy etilishida ta'lim muassasasi o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasining o'zgartiruvchi ta'sirlari va yo'nalishi hali ma'lum emas. Biroq, an'anaviy o'qituvchining axloqi bilan bir qatorda, o'qituvchining kasbiy shaxsiyatining yangi jihati paydo bo'lishi mumkin, bu, masalan, o'quv dasturini tayyorlash va amalga oshirishda ijodkorlik va tartiblardan yiroq bo'lishiga asoslangan. Kelajakda raqamli ta'lim, ko'proq o'qituvchi va talaba o'rtasida hamkorlikda bilim yaratish jarayoniga asoslanishi mumkin. Boshqa tomondan, o'qituvchining an'anaviy deb hisoblangan vazifalari mazmunli bilim va o'quv materialini ishlab chiqarish, jismoniy va an'anaviy ta'lim axloqi endi yangi o'qituvchining bunday markaziy qismi bo'lib qolmaydi. Kasbiy ta'lim va ta'limning raqamli ta'lim

jarayonini yaratish zaruriyatini keltirib chiqaradigan omillar raqamli jamiyatning uchta tarkibiy qismidir:

- raqamli avlod (alohida ijtimoiy-psixologik xususiyatlarga ega o'quvchilarning yangi avlodi);
- raqamli muhitni shakllantiruvchi yangi raqamli texnologiyalar
- va unda rivojlanish;
- raqamli iqtisodiyot va u tomonidan yaratilgan kadrlarga qo'yiladigan yangi talablar.

Ishlab chiqarishning tez o'sishi va bilimlarni yangilash sharoitida umrbod ta'lim va raqamli ta'lim jadal texnologik va ijtimoiy rivojlanish bilan hamqadam bo'lish uchun kalit so'zlardir. Bunday vaziyatda universitetlar mutlaqo yangi va murakkabroq muammolarga duch kelmoqda va ular raqamli transformatsiya bilan belgilanadigan jamiyatda muhim rol o'ynashga chaqiriladi. Ta'lim doimiy o'zgarishlar holatida, chunki dunyo doimo o'zgarib turadi. Raqamlashtirish nafaqat ta'lim mazmuniga, balki uni tashkil etishga ham ta'sir qiladi. Bu jarayonlar universitetlarning ham, professor-o'qituvchilarning ham joylashuvi uchun turli xil oqibatlariga olib keladi. Kerakli kompetensiyalar ko'pincha ta'lim muassasalari devorlaridan tashqarida olinadi, chunki ta'lim dasturlari ko'pincha texnologiya dinamikasiga mos kelmaydi. Onlayn ta'lim bozori universitet darajasiga oid savollarni tug'diradi. O'qituvchi uzatilgan bilim va ko'nikmalarni tashuvchidan bilim bazalarida harakatlanishga yordam beradigan navigatorga aylanadi. Raqamli texnologiyalar o'qitiladigan fanlarning mazmuni va ularni taqdim etish usullarini tubdan o'zgartirmoqda. Bu shunchaki oddiy elektron taqdimotlar yoki videolardan foydalanish emas. Elektron ma'lumotlar bazalariga, yangiliklarga, doimiy forumlarga to'g'ridan-to'g'ri ulanish mumkin. Amaliy mashg'ulotlarni o'tkazishda ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish mumkin. Skype, messengerlardan foydalanib, yetakchi mutaxassis, ekspertning darsida qatnashish mumkin. O'quv adabiyotlariga ixtisoslashgan nashriyotlar darsliklar va o'quv qo'llanmalarining elektron versiyalariga tobora ko'proq o'tmoqda. O'qituvchining roli, uning ishinin mazmuni sharoitda raqamlashtirish keskin o'zgarmoqda. Uning vazifasi kursni, ma'ruza va amaliy mashg'ulotlar mazmunini ishlab chiqish, ularni yangi nazariy tushunchalar va ishlanmalarga, shuningdek, yangi texnologiyalar, amaliyotlar, empirik ma'lumotlar, ilmiy va o'quv adabiyotlari nashrlariga muvofiq muntazam ravishda yangilab turishdan iborat emas. Bu barcha materiallar taqdim etilgan elektron resurslar va ma'lumotlar bazalarini kuzatish. Zamonaviy raqamli texnologiyalar ta'limni yanada samaraliroq qilish, uni boyitish, individual ta'lim jarayonlarini osonlashtirish yoki nogiron o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash uchun ko'plab yangi ta'lim imkoniyatlari va yondashuvlarini ochadi. Bu vazifalarni aniq amalga oshirishda universitet professor-o'qituvchilari hal qiluvchi rol o'ynashi kerak. Ular yangi mazmunni tarqatishlari, yangi texnik va uslubiy imkoniyatlardan foydalanishlari va ushbu jadal rivojlanishning eng muhim jihatlaridan xabardor bo'lishlari kerak.

Raqamli ta'lim resursi(RTR)-ta'lim berishda kompyuterni talab qiladigan mahsulotidir. RTRdan foydalanish ta'lim jarayoni samaradorligini oshirish uchun prinsipial jihatdan yangi imkoniyatlar yaratadi. RTR - bu o'qitishda vizualizatsiyaning tezkor vositasi, talabalarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishda, maktab o'quvchilarining so'rovi va monitoringini tashkil etish va o'tkazishda, shuningdek uy vazifalarini kuzatish va baholashda, diagrammalar, jadvallar, grafiklar, belgilar bilan ishlashda yordamchi, matnlarni tahrirlash va talabalarning ijodiy ishlari xatolarni tuzatishda operativ vosita hisoblanadi. Dasturlashtirilgan o'qitishning o'ziga xos xususiyati - bu o'quv jarayonini faollashtirishga yordam beradigan bosqichma-bosqich mustaqil faoliyat, shuningdek, o'qitishni

individuallashtirish va differentsiallashtirish mumkin bo'lgan tezkor aloqaning mavjudligidir. Ta'lim sohasida RTRdan foydalanish o'qituvchilarga o'qitishning metodini, tashkiliy shaklini va mazmunini sifatli o'zgartirish imkonini beradi. Pedagogik faoliyat vositalari takomillashtirilmoqda, o'qitish sifati va samaradorligi ortib bormoqda. RTR an'anaviy o'qitish vositalariga nisbatan juda ko'p afzalliklarga ega.

Tadqiqotning xulosalari va ushbu sohadagi keyingi tadqiqotlar istiqbollari. Ta'lim sohasida raqamli texnologiyalarning afzalliklari ta'lim jarayonini individuallashtirish, talabaga yo'naltirilganligidadir. Shunday qilib, ta'lim yangi bosqichga ko'tarilmoqda, bu erda nafaqat

dastur talablarini bajarish, balki talabalarning qiziqishlari va individual qobiliyatlarini hisobga olish ham ustuvor vazifadir. Raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish talabalarning ufqlarini kengaytiradi, bilimlarni eng tuzilgan va tushunarli shaklda olish uchun yangi imkoniyatlar ochadi. Afzalliklar qatorida qog'ozbozlikni minimallashtirish, o'quv faoliyati va talabalarni o'rganishni soddalashtirishni ham ajratib ko'rsatish mumkin. Talabalar amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradilar. Raqamli texnologiyalardan foydalanish ta'limni bilimlarning mavjudligi bilan tavsiflangan sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR

1. Вишневская Г.В. Технологический подход в педагогическом процессе высшей профессиональной школы// Известия Пензенского государственного педагогического университета им. В.Г. Белинского. 2008. №6 (10). С. 235-239
2. Ячина Н.П. Развитие цифровой компетентности будущего педагога в образовательном пространстве / Н.П. Ячина, О.Г.Г. Фернандес // Вестник ВГУ. – 2018. – № 6. – С. 134-138.
3. Xurramov, A.J., Boymurodov, A.X. (2022) O'quv jarayonini tashkil etishda interaktiv yondoshuvlar. Innovative Developments in Sciences, Education and Humanities Hosted New York, USA
4. Xurramov, A.J., Boymurodov, A.X., Use of active and interactive methods in computer graphic classes. // Eurasian Scientific Herald, ISSN: 2795-7365, Volume 5, 02 2022, -pp: 4-7.